
EVALUERING PÅ UNIVERSITETS- OMRÅDET 2009

Evalueringsrapport (juni 2009) om Universitetsloven af 2003 fra
Det Samfundsvidenskabelige Fakultets Akademiske Råd

EVALUERING AF UNIVERSITETSLOVEN 2003

DET SAMFUNDSVIDENSKABELIGE FAKULTET AARHUS UNIVERSITET¹

Juni 2009

Introduktion

Folketinget og Ministeriet for forskning, teknologi og innovation har besluttet at Universitetsloven af 2003 skal evalueres med fokus på følgende temaer:

- A. Medbestemmelse for ansatte og studerende
- B. Forskningsfrihed
- C. Den frie akademiske debat
- D. Universitetsfusionerne
- E. Universitets frihedsgrader

Denne evaluering blev, som på universitetet i øvrigt, igangsat på Det Samfundsvidenskabelige Fakultet (Bilag 1). Tidsfristen for aflevering af interne høringssvar var imidlertid kort, hvorved en grundig proces efter Fakultetets opfattelse ikke kunne gennemføres kvalificeret. Evalueringsformen med den korte tidsfrist har ikke kun været et problem for Det Samfundsvidenskabelige Fakultet. Eksempelvis har Det Naturvidenskabelige Fakultet stærkt kritiseret evalueringsformen og dens korte tidsfrist (NAT-1). Det Samfundsvidenskabelige Fakultet har taget sig forholdsmæssigt længere tid til at gennemføre en grundig evaluering. Proceduren har været som følger:

1. Akademisk Råd har været vært for en evalueringsdag, hvor fokusgrupper bestående af medarbejdere og studerende på tværs af institutter og centre blev interviewet med henblik på at belyse medarbejdernes erfaringer hvad angår forskningsfrihed og medbestemmelse.
2. En præliminær rapport blev udarbejdet og formidlet til alle medarbejdere på institutter og centre.
3. Dekanen (ordstyrer) samt medlemmer af Akademisk Råd rejste rundt til institutter og centre m.h.p. debat om den foreløbige rapport. Referat udarbejdedes for hvert af disse møder.
4. Akademisk Råd arbejdede videre med rapportens færdiggørelse.
5. Rapporten drøftedes og blev godkendt på Akademisk Råds møde torsdag den 4. juni.
6. Rapporten afsendt til det internationale udvalg via Aarhus Universitet.

Under den endelige udarbejdelse har det været muligt at se samtlige andre interne høringssvar samt universitetsledelsens evalueringsrapport. Alle interne høringssvar er offentligt tilgængelige på

---

¹ Denne rapport er udarbejdet af en komite nedsat af Akademisk Råd. Komiteen består af lektor Tonny Brems Knudsen, lektor Jørgen Dige Pedersen, lektor Carsten René Jørgensen, lektor Niels Jørgen Relsted, lektor Vibeke Asmussen Frank, professor Kim Sommer Jensen og professor Dion Sommer.

www.au.dk/da/uni/universitetsvaluering2009/hoeringssvar. I forbindelse med udarbejdelsen af denne rapport har det været muligt at inddrage gennemgående stemninger, holdninger og udsagn fra de berørte medarbejdere på alle universitets fakulteter og centre og sammenligne dem med situationen på Det Samfundsvidenskabelige Fakultet. Hermed opnås et generelt billede af medarbejdernes opfattelser ved hele Aarhus Universitet.

Ledelsen ved Aarhus Universitet har udarbejdet deres evalueringsrapport. Her fylder afsnittet om fusionerne godt tre fjerdedele (UNI-2009, ss. 5-65). Afsnittene om forskningsfrihed, medbestemmelse for de ansatte og studerende, og den frie akademiske debat, fylder henholdsvis 3 sider, 24 sider og 3 sider. Omend evaluering af fusionerne (og universiteternes frihedsgrader) er nødvendig, er de tre andre forhold af *yderste vigtighed for medarbejderne*, hvilket diskussionerne i fokusgrupperne, rundreisen på de enkelte institutter og de interne høringssvar fra fakulteter og centre har demonstreret². Derfor vil disse tre temaer få en fremtrædende plads i denne evaluering.

Universitetet konkluderer: ”Overordnet anbefaler Aarhus Universitet, at der skabes stabilitet om de lovgivningsmæssige rammer for universiteterne, og at Universitetsloven af 2003 i hovedsagen videreføres”, og henviser til de kritiske og konstruktive tilbagemeldinger, som er gengivet i redegørelsen fra Aarhus Universitet (s. 4). Med grundlag i de samme interne høringssvar - der stammer fra alle fakulteter og centre på Aarhus Universitet, og som universitetet i sin evaluering også har benyttet - kommer denne rapport til en helt anderledes konklusion: *Der anbefales en grundlæggende revision af Universitetsloven af 2003, og loven bør ikke i hovedsagen videreføres.* Vedrørende grundlaget for denne anbefaling henvises til de respektive tematiske dele af denne rapport.

En fair præsentation af de mange synspunkter er blevet tilstræbt. Der kan muligvis være nogle, der ikke mener, at de senere års forandringer har været til det værre. Det er dog her vigtigt at pointere, at rapporten afspejler de systematisk gennemgående og dominerende opfattelser, således som de er kommet til udtryk i evalueringsprocessen.

Rapporten udtrykker *medarbejdernes evaluering* og repræsenterer derfor ikke dekanen eller institutlederne på de respektive institutter og centre. *En uhildet hensyntagen til medarbejdernes vurdering af deres egen og kollegers situation under Universitetsloven af 2003 bør være hjørnестenen i en valid evaluering.*

---

² Bortset fra Aarhus Universitets evaluering (UNI-2009) og de ind-fusionerede (DJF-1, HAN-1, DPU-1) beskæftiger de fleste interne høringssvar sig (se kildelisten) enten ikke eller kun i begrænset omfang med fusionen, hvilket i sig selv er et interessant signal. Der er desuden kun ganske få, der omtaler universitets frihedsgrader. Hvis man antager, at de evaluerede temaer udtrykker det, man som medarbejdere og studerende finder vigtigst, så må svaret klart blive medbestemmelse for ansatte og studerende, forskningsfrihed og den frie akademiske debat.

A. Medbestemmelse for ansatte og studerende

En række generelle træk har karakteriseret denne del af evalueringen, som kan sammenfattes sådan:

Universitetsledelsens hierarkiske og centraliserede struktur

Meget få ønsker sig et system, hvor der ikke kan ledes. Det, man ønsker, er en ledelsesreform, der sikrer balance og medarbejderinddragelse. Et gennemgående træk i tilbagemeldingerne har været en markant udbredt utilfredshed med universitetets stærkt hierarkiske ledelsesform med bestyrelse, rektor, flere og flere nyansatte i den øverste ledelse, dekaner og institutlederne. Det opleves som langt fra optimalt med den stigende "top-down" styring af medarbejderne, siden Universitetsloven af 2003 trådte i kraft. Den generelle samfundsvidenskabelige og arbejdspsykologiske viden om organisationer dokumenterer, at hierarki og centralisering kun giver effektivitet for organisationer med relativt rutineprægede opgaver, men ikke i forskningsorganisationer³. Professorer, lektorer og andre videnskabelige kolleger arbejder i stigende grad på gulvet som ansatte i en privatlignende koncernvirksomhed med faste årlige produktivitetsmål samt bureaukratiserende "kvalitetssikring" - en new speak eufemisme for stigende kontrol og detaljstyring af medarbejderne. International forskning viser, at regelstyring hæmmer fastholdelse og udvikling af den enkelte forskers "ekstraordinære evner", som fører til virkelig original og banebrydende forskning⁴. Det kan her være et problem at rekruttere særlige forskertalenter til en hierarkisk organisation, hvor andre sætter præmisserne for deres forskning. Vi risikerer, at forskere søger til andre universiteter, hvor frihedsgraderne er større, som f.eks. i USA. "Generelt er vi trætte af overadministration og overformynderi", lød det ved en af besøgsrunderne.

Utilfredsheden med den hierarkiske ledelsesstruktur er ikke kun udbredt på Det Samfundsvidenskabelige Fakultet. En institution, der gennem årene før fusionen med AU har oplevet topstyring, skriver herom: "Det klare svar er, at et universitet er en vidensinstitution – en såkaldt lærd republik, hvor den saglige lærdhed vil reagere, hvis der tages for mange ubegrundede beslutninger hen over hovedet på den. For den største saglighed er også den højeste myndighed i den lærde republik - også under nye forhold" (DPU-1, s 3.).

Men hvor udbredt er utilfredsheden? Så godt som alle interne høringssvar fra medarbejderne fra hele Aarhus Universitet tilslutter sig utilfredsheden med både forskellige og identiske argumenter; flere giver direkte udtryk for, at indflydelsen er minimal. *Utilfredsheden og kritikken kommer således ikke kun til udtryk på Det Samfundsvidenskabelige Fakultet, men er den klare holdning hos medarbejderne på de andre fakulteter på Aarhus Universitet* (NAT-1, SUN-1-2-3-4-5, DJF-1, HUM-1-2-3-4, SAM-1, SR-1).

En markant revision af Universitetsloven af 2003 er nødvendig. Som ikke blot sikrer medarbejdergruppernes repræsentation i de allerede eksisterende råd, men udstyrer dem med beslutningskompetencer, der muliggør reel medbestemmelse på fremtidens universitet. De ansattes medbestemmelse må tilbage i institutionernes ledelsesfora på alle niveauer. Sker dette ikke, forudses markant negative følgevirkninger hos universitetets medarbejderne, der generelt er kendetegnet ved engagement, motivation og ansvarlighed.

³ Se: Andrews et al. (2009): *Centralization, Organizational Strategy, and Public Service Performance*.

⁴ Se: Moran, S. & Gardner, H. (2006): *Extraordinary Achievements: A Developmental and Systems Analysis*. Hertil kommer, at de videnskabeligt mest succesfulde lande har været karakteriseret ved en relativ flad universitetsstruktur.

Ledelsessystemet udbygges markant i disse år; et meget omkostningstungt apparat, som medfører store stigninger til diverse administrative ledelsespuljer og -stillinger, alt imens fag og institutter mangler penge. Manglende medarbejdermedbestemmelse betyder, at beslutninger uhindret tages, hvor ledere ansætter ledere, uden blik for helheden på universitetet. Den forskellige værdisætning af ledere og forskere fremgår f.eks. også ved, at ledere som følge af universitetsloven af 2003 blev bedre lønnede end professorer (SAM-1).

Professionaliseringen af ledere blev også diskuteret: Ledere bør være bedre klædt på i.f.t at tackle forholdet til og inddragelse af medarbejderne. F.eks. skaber ikke-participatoriske ledere med en stærk orientering opad i systemet uro og frustration i medarbejderstaben. Flere pegede på dette: Selvom der ikke blandt lederne, som repræsentanter for systemet, er tilslutning, er medarbejdervalgte ledere på institutniveau ønskelige i stedet for ovenfra ansatte. Dette kræver en ændring i Universitetsloven af 2003. Denne type professionalisering af ledelse er stærkt uønsket: Lederen har ikke nødvendigvis et fagligt dybtgående kendskab til sit institut, men kan være en "rejsende i ledelse" der kan skifte mellem mange forskellige virksomheder i sin ledelseskariere, og dermed miste kontakten til fagområdet. Især på Det Samfundsvidenskabelige Fakultets fire institutter med deres stærke fagidentiteter ville en leder, der ikke er en ankerkendt forsker inden for instituttets fagområde, ikke have legitimitet blandt medarbejderne.

Hovedindtrykket, man får ved at læse Aarhus Universitets ledelses egen-evaluering vedr. medbestemmelsen for medarbejdere, er imidlertid denne: Det videnskabelige personales bekymringer citeres loyalt, f.eks. at de nuværende rammer er utilstrækkelige og utilfredsstillende. Ledelsens bemærker hertil: "Der angives imidlertid mange andre årsager end nedsat medbestemmelse. De videnskabelige medarbejdere oplever at være udsat for et øget tids- og arbejdspress, som kan medføre en uheldig og egentlig universitetsfremmed lønmodtagermentalitet" (UNI-2009, s. 65). Herefter konkluderes, at der er brug for ro, og de nævnte problemer henvises til udvikling af mere uformelle samarbejdsformer. Denne konklusion er en alvorlig fejlbedømmelse, der helt nedtoner problemets store omfang og dybde på hele Aarhus Universitet. Nye uformelle samarbejdsformer løser ikke problemet. *Den manglende medbestemmelse er et strukturelt fænomen, indlejret i Universitetsloven af 2003. Kun markante lovændringer med lov garanterede rettigheder til medarbejdere kan løse problemet.*

Mangel på check-mekanismer samt medbestemmelse i formelle strukturer med mere end blot rådgivende roller

Bortset fra bestyrelsen, der har et besluttende eksternt flertal, er der ingen kontrol-mekanismer på universitetet, der kan dæmpe, ændre eller give reel tilbagemelding på top-down beslutninger. Dette har blandt medarbejdere ført til en oplevelse af at blive udsat for beslutninger, det ikke er muligt at have nogen som helst indflydelse på. Dette nærmest helt unchecked hierarki fratages tillige muligheden for sund tilbagemelding på beslutninger, der opleves uforståelige eller forkerte. De Akademiske Råd er i Universitetsloven af 2003 i realiteten reduceret til rådgivende organer, hvor medlemmerne repræsenterer sig selv, og studenterorganisationerne reelt er sat uden for indflydelse. Der findes således ingen formelle strukturer til at fremme medarbejderindflydelsen. En strukturel styrkelse af medarbejderindflydelsen nødvendiggør en revision af Universitetsloven af 2003. Den manglende indflydelse forklarer den udbredte defaitisme, denne evalueringsproces også har afsløret.

F.eks. ”Det nytter jo alligevel ikke noget”- holdningen, eller ”Ledelsen kan ikke lide at høre brok og dårlige historier” og ”Ledelsen er ikke villig til at lytte til kritik”. Det Samfundsvidenskabelige Fakultets evalueringsrapport kan her ses ikke kun som en eksternt rettet evaluering, men også som en intern feed-back rettet til den øverste ledelse og andre ledelsesniveauer på Aarhus Universitet.

Forslag til styrkelse af medarbejderdeltagelsen

Oplevelsen af den begrænsede inddragelse af medarbejderne er som dokumenteret ikke kun udbredt på Det Samfundsvidenskabelige Fakultet. Med både forskellige og identiske argumenter udtrykkes den manglende medarbejderindflydelse systematisk på Aarhus Universitet som grundlæggende problematisk, hvilket som nævnt er det samlede indtryk fra de interne hørings svar fra fakulteter, centre og studenterorganisationer. Dette bør få konsekvenser, hvad angår en gennemgribende ændring af Universitetsloven af 2003.

Utilfredsheden med den manglende inddragelse og medbestemmelse stikker meget dybt og er således langt mere udbredt på hele Aarhus Universitetet, end den øverste ledelse har villet anerkende. Ønsket om en ny struktur med betydelig mere medarbejderindflydelse er stærkt, og flere forslag til styrket medarbejderindflydelse har været fremme. På baggrund af evalueringsprocessen foreslår Akademisk Råd:

- ❑ *Valgte ledere:* Det bør seriøst overvejes at indføre USA-modellen. Dvs. hvor ledere vælges af VIP-ere, TAP-ere og studerende på institut- og centerniveau.
- ❑ *Obligatoriske institut- og centerråd* foreslås oprettet med det formål at styrke medarbejderindflydelsen og hermed –aktiviteten og –engagementet markant.
- ❑ *Akademisk Råd:* P.t. kun rådgivende. Der foreslås flere reelle magtbeføjelser overført til Akademisk Råd, der sammensættes efter afholdelse af en valgprocedure på institutter og centre.
- ❑ *Bestyrelsen:* Skal ikke være selvsupplerende. Der foreslås færre medlemmer fra erhvervslivet, flere eksterne høj-prestige forskere og flere ansatte medarbejdere ved Aarhus Universitet.

Problemet med den manglende medbestemmelse kan ikke løses, som foreslået i UNI-2009, gennem uformelle samarbejdsorganer, kun ved konkrete lovændringer.

B. Forskningsfrihed

Det Samfundsvidenskabelige Fakultets medarbejdere ønsker, at den enkeltes ret til forskningsfrihed bør styrkes og sikres. Dette er ikke kun hensigtsmæssig m.h.p. at sikre selvstændig original forskning, men har også en betydelig samfundsmæssig værdi. Universitet er en videnskabsnær institution, der ufiltreret bidrager med viden uden i princippet at være ”bundet på hånd og mund” af særlige politiske og økonomiske interesser eller andre hensyn. Diskussionerne indikerer, at forskningsfriheden stadigvæk eksisterer langt de fleste steder. Men gennemgående var også, at den er truet, samt - set i forhold til Universitetsloven af 2003 - i princippet reelt afskaffet. Kritikken blev blandt andet begrundet som følger:

Instruktionsbeføjelsen paragraf 17 i Universitetsloven af 2003

Universitetsloven af 2003 har i princippet afskaffet den enkelte forskers frihed til at forske i selvbestemte emner. Dette fremgår af paragraf 17, stk. 2, som handler om institutlederens såkaldte *instruktionsbeføjelse*, hvor lederen har fået magt til at pålægge medarbejdere at løse bestemte opgaver. Forskningsfrihedens principielle afskaffelse fremgår utvetydigt af denne formulering i loven: ”I den tid, hvor de videnskabelige medarbejdere ikke er pålagt sådanne opgaver, forsker de frit inden for universitets forskningsstrategiske rammer”. Forskningsfriheden er således determineret af, at der ikke er andre opgaver, som pålægges den enkelte. At dette kan og vil blive forvaltet med lempelse de fleste steder forandrer ikke, at forskningsfriheden principielt er afskaffet. Tilbageføring af forskningsfrihed til den enkelte forsker nødvendiggør først og fremmest fjernelse af paragraf 17, stk. 2 i universitetsloven af 2003.

Forskningsfrihed er ikke retsbeskyttet

Forskningsministeren har i flere sammenhænge fremhævet, at retten til forskningsfrihed generelt er formuleret i universitetsloven og således eksisterer, samtidig med at han kræver beviser for det modsatte – forskningsministerens ”lig-på-bordet” argument. For det første er det fastslået juridisk, at retten til forskningsfrihed reelt ingen betydning har, når det kommer til retsbeskyttelsen i enkeltsager. Danmark ligger i bunden i den vestlige verden, hvad angår den lovmæssige beskyttelse af forskningsfriheden⁵. For det andet har en offentlig meget omtalt sag fra DTU vist, at en institutleder har beordret en forsker til så megen undervisning (i øvrigt uden for forskerens kompetenceområde), at det reelt kun gav mulighed for at forske efter arbejdstid. Forskeren endte med at måtte forlade sin stilling. Reelt har en forsker kun forskningsfrihed, så længe det passer institutlederen. Problemet med forskningsfriheden er dog ikke enkelte eksempler på udnyttelse af instruktionsbeføjelsen. Problemet stikker dybere: Når en magtbeføjelse foreligger som latent mulighed, kan opportuniste og selvcensur blive en del af forholdet til ledelsen.

Stigningen i øremærkede og konkurrencebelagte strategiske midler og interne konsekvenser

Den voldsomme stigning i konkurrencebelagte strategiske midler til ministerielt øremærkede indsatsområder skader den frie forskning, da det er en udbredt bekymring, at midlerne til den frie grundforskning i disse år samtidig er under kraftig beskæring. Dertil kommer en stigende bureaukratisering af forskningsprocessen, hvor flere og flere skal bruge stadig mere tid på ansøgninger inden for de samme begrænsede puljer. At emner og områder på forhånd er eksternt bestemt strider også mod forskerens frihed til selv at vælge sit fokus efter interesse og faglig indsigt. At visse indsatsområder kan udliciteres og nogle vil betale forskere for at udføre dette, er næppe et problem som sådan. Medarbejderne oplever imidlertid, at store millionbeløb i disse år flyttes fra grundforskningen over i pulje- og programmidler. Forskningsfrihed, forstået som den individuelle forskers muligheder for at følge hans eller hendes egne faglige nysgerrighed og specifikke forskningsspørgsmål, vil som konsekvens af reduktionen af basismidler blive begrænset.

Forskningsfrihed er også forbundet med forsknings*lighed* (dvs. lige adgang til at udfolde lige kompetencer). Forskningsligheden kommer til at lide under sammenkædningen af tre forhold: (a)

---

⁵ Karran. T. *Higher Education*, 2007, 20:289-313.

incitamentsstrukturer m.h.t. at sikre eksterne midler, (b) konkurrence om begrænsede eksterne midler, samt (c) en konkurrence, der ikke afgøres af videnskabsrådet, befolkningen eller samfundet i almindelighed, men af en lille gruppe mennesker i et forskningsråd. Når adgangen til forskningsmidler på den måde både begrænses kraftigt og subjektivt af viden og holdninger hos én lille gruppe, så er der ikke mere tale om forskningslighed. Hvis forskningsligheden på den måde begrænses, bliver forskningsfriheden også begrænset. En konsekvens kan være, at de "rige" forskere og projekter dræner deres institutter for ph.d.-ere og forskningsbaseret undervisning (ved at frikøbe sig selv). Nogle forskere frikøbes i større omfang, og det rejser spørgsmål om stabiliteten og diversiteten af den forskningsbaserede undervisning. Eksterne midler kan medføre en skævvridning af ansættelsesforhold, hvor en indlejring af en tidsbegrænset eksternt støttet enhed kan medføre ansættelse af en ret ens gruppe forskere. For kolleger og ph.d.-studerende, der ikke er tilknyttet et privilegeret eksternt finansieret område, øger dette arbejdsbyrden m.h.t. den daglige drift (hvilket yderligere forværrer den negative ulighedsspiral). Der ses tillige en stigende tendens til "ph.d.-fabrikker", dvs. samling omkring pengestærke store empiriske forskningsprojekter, hvor der kan produceres mange afhandlinger. Der ses dog også en fare for et stigende antal afhandlinger af fagligt håndværk på højt niveau, men af begrænset originalitet. En bagside er her, at den unge potentielle ph.d.-er skal tilpasse sig en allerede fastlagt struktur og emnekreds, hvilket er begrænsende for forskningsfriheden, samt kan udgøre en trussel mod individuelle talenter "skæve", "risikable" og "usædvanlige" projekter. Dette kan blive en realitet, hvis de store projekter støvsuger markedet for ph.d.-stipendier, hvilket der allerede er en tendens til.

Forskningstiden

Tid til forskning hænger også sammen med forskningsfriheden. Den tid, der er afsat til forskning, afhænger bl.a. af den tid, der kræves til undervisning og vejledning, deadlines for aflevering samt tid til administrative opgaver. Det er her den gennemgående opfattelse, at mange er pressede tidsmæssigt. Især den stigende bureaukratisering af den enkelte forskers hverdag har negative konsekvenser for forskningstiden. Den generelle følelse er, at de administrative aktiviteter er spild af tid, stjæler tid fra forskning og derved udgør en trussel for forskningsfriheden. Stigningen i de tidskonsumerende aktiviteter blev af flere nævnt som en direkte konsekvens af det stigende interne bureaukрати som stammer både fra centraladministrationen samt fra eksterne forhold. Det ser ud til, at denne oplevelse er reel: Det kom frem i et fokusgruppeinterview, at Center for Forskningsanalyse har udført en undersøgelse af forskernes tidsforbrug. Den påviser, at i en tid med flere og flere konkurrenceudsatte midler stiger de administrative opgaver i.f.t. ansøgning om og administration af eksterne midler. Denne forskningsadministration optager således en betragtelig tid for den enkelte forsker. Hermed tages tid fra den egentlige forskning. Holdningen fra Videnskabsministeriet, universitetets, og delvist også dekanen, er at flere og flere midler skal konkurrenceudsættes, så administrationen af eksterne midler er et stigende universitetsproblem.

Ud over de administrative omkostninger er det blevet påpeget som en uheldig tendens, at forskere kan blive mere mainstream i deres forskningstemaer, fordi det er lettere at få skrevet ansøgninger og komme i betragtning til de ofte temafastlagte eksterne midler.

Desuden ses den detaljerede informationsindsamling, der er iværksat top-down (f.eks. via PURE) som et middel til at kontrollere forskningsproduktion og -aktiviteter.

Bibliometrimodellen

Det mest kritisk debatterede var den såkaldte "bibliometrimodel" og dens negativt kanaliserende indflydelse på den side af forskningsfriheden, der handler om, hvor man "bør" publicere. (Dette har ikke noget at gøre med diskussionen om peer-review eller ikke, da et forbehold over for indførelse af bibliometrimodellen på ingen måde medfører en afstandstagen fra peer-review). Modellen blev blandt andet kritiseret for a) at lægge mere vægt på kvantitet end kvalitet; b) at dirigere publikationsmønstrene hen imod engelsksprogede journals på bekostning af nordiske af lige så høj kvalitet; c) en tendens til for lav vægtning af bøger/antologier, hvilket reducerer lysten til at skrive sådanne; d) ikke at belønne nye journals eller interdisciplinære tidsskrifter; e) at nogle helt vigtige publikationstyper f.eks. forskningsrapporter udgrænses; f) at flere relevante tidsskrifter ikke findes på listen eller vurderes lavt.

Mange medarbejdere oplever tillige et pres for at skrive i tidsskrifter frem for f.eks. antologier, som nogle fagdiscipliner har tradition for er meriterende. Det er en fornemmelse, at dette giver mindre råderum og begrænser forskernes frihed til (kvalificeret) publicering, hvor de finder det relevant. Ved både fokusgruppeinterview samt ved møde på et institut blev det nævnt, at unge ph.d.ers og adjunktens *mind-set* påvirkes og kanaliseres: "Hvor skal jeg publicere?", underforstået ikke udenfor, men inden for den foreliggende liste. Det er en stigende fokusering på at rette forskningen ind, så den passer ind i tidsskrifter, som vægtes højt. Det er blevet nævnt, at man kan få indtryk af at deltage i en "sportskonkurrence".

Kommer dele af institutternes økonomi i fremtiden til at afhænge af tvær-universitær konkurrence, baseret på publikationsmængden i de mest "profitable" tidsskrifter, da vil den enkelte forskers frie valg af faglig relevant publiceringskanal være truet. I kampen om fremtidens stillinger vil den, der opportunt har publiceret meget "de rigtige steder" alt andet lige have de største chancer for ansættelse. Dertil kommer, at en sådan forsker vil være økonomisk potentielt mere attraktiv for ledelsen i en tid med lave STÅ-takster på SAM, 2% effektiviseringsnedskæring samt diverse universitetsinterne reduktioner. Bibliometrimodellen er endvidere p.t. stærkt utroværdigt, bl.a. på grund af Ministeriets kraftige indblanding. Systemet undsiges nu af flere af de selv samme forskere, der fra universiteterne har været med til at lave det. At lave en påtænkt revideret udgave med indbyggede økonomiske incitamenter er ikke at anbefale, uagtet universitetsledelsens eventuelle accept af modellen.

Nogle påpegede, at presset på at gennemføre bibliometrimodellen indgår som et af mange bestræbelser fra Forskningsministeriets om at kontrollere og detailstyre både forskning og undervisning ved universiteterne. Andre, at den påtænkte konkurrence mellem de danske universitetsmidler om konkurrenceudsatte midler med sikkerhed vil mindske samarbejdet inden for landets grænser. Man vil have en tendens til at holde sine projekter for sig selv på det enkelte universitet, til skade for et lille land som Danmark og dets position i den globale konkurrence.

Dette udtrykker Det Samfundsvidenskabelige Fakultets medarbejders gennemgående holdning, men hvor udbredt er opfattelsen på Aarhus Universitet af, at forskningsfriheden er truet? Det mener universitetsledelsen ikke, den er (UNI-2009). Svaret i denne rapport er helt anderledes: *Den generelle opfattelse er, at forskningsfriheden er truet, hvilket støttes markant af andre interne høringsvar fra fakulteter og centre på Aarhus Universitet (f.eks. NAT-1, SUN-1-2-3-4-5, DJF-1, SAM-1, HUM-1-2-3-4).* Eksempler fra to traditionelt ret forskellige fakulteter: Det

Naturvidenskabelige Fakultet skriver i sit hørings svar: ”Vi kan således være bekymrede for sænkning af forskningens kvalitet som følge af indskrænkninger i den enkelte forskers frihed og råderum, men især vil vi udtrykke bekymringer for hele miljøers mulighed for at yde deres ypperste. Fokus på strategiske midler tvinger forskningen i den retning og underminerer forskningsfriheden og forskningens kvalitet. På længere sigt underminerer en forskning-til-faktura tankegang den brede uddannelsesprofil, vi gerne vil kunne tilbyde studerende, der skal være parate til fremtidens og ikke kun nutidens udfordringer” (NAT-1, s. 1). HUMrådet skriver i sit svar under overskriften markedsførelsen af universitetet: ”Med betegnelsen ”markedsførelse” forstår HUMrådet den statsligt styrede instrumentaliserings af uddannelse og forskning med henblik på ”Danmarks konkurrencedygtighed på et globalt marked for viden”, måden at finansiere uddannelser og forskning, samt den generelle kommercialisering af såvel forskningen, som uddannelsesstilbuddet og indholdet af uddannelserne” (HUM-4, s. 3).

Forslag til bevarelse og styrkelse af forskningsfrihed

På baggrund af evalueringsprocessen foreslår Akademisk Råd følgende:

- ❑ Afskaffelse af instruktionsbeføjelsen paragraf 17, stk. 2, i Universitetsloven af 2003
- ❑ Beskyttelse af forskningsfriheden ved lovgivning
- ❑ Sikring af en stigende andel af midler til basisforskning
- ❑ Mindske afhængigheden af øremærkede, konkurrencebelagte forskningsmidler
- ❑ Bibliometrimodellen bør ikke indføres
- ❑ Fjernelse af tid-røvere, der presser forskningstiden, bl.a. en række administrative belastninger
- ❑ Ændring af den hierarkiske kontrolstruktur (bl.a. PURE).

C. Den frie akademiske debat

I Aarhus Universitets evalueringsrapport udtrykkes denne klare principielle holdning: ”Aarhus Universitet ønsker at fastholde, at der på Aarhus Universitet ingen begrænsninger er af medarbejdernes muligheder for at ytre sig” (UNI-2009, s. 71). Desuden refererer rapporten de ansattes og studerendes opfattelse: ”Uanset universitetets meget klare holdning til spørgsmålet om den frie akademiske debat som noget helt essentielt for et universitet, må det konstateres, at dette ikke ganske er den oplevelse, specielt de videnskabelige medarbejdere giver udtryk for” (UNI-2009, s. 71). Evalueringen på Det Samfundsvidenskabelige Fakultet understøtter denne opfattelse blandt dets videnskabelige medarbejdere. Selv om der ikke var et indtryk af, at den interne debat på institutterne og centrene var truet her og nu, blev de fusionerede sektorforskningsinstitutioner fremhævet som eksempel på en anden ledelseskultur. Til gengæld blev der udtrykt stor undren og tvivl om hensigterne hos Aarhus Universitets øverste ledelse, når ovenstående erklæring realitetstesttes.

I denne sammenhæng blev fremdraget et aktuelt ”lig-på-bordet”-eksempel fra Aarhus Universitet, den offentligt meget debatterede såkaldte Cheminova sag. En sagkyndig lektor fra DMU, Aarhus Universitet, ytrede sig faglig kritisk på sin arbejdsplads om Cheminova (som har stærk tilknytning til Aarhus Universitet). Dette medførte en alvorlig irettesættelse fra institutlederen. En klar knægtelse af forskeres ytringsfrihed som understreger nogle nye problemer med en type

ledelseskultur stammende fra sektorforskningsinstitutter, en konsekvens af fusionen understøttet af universitetslovens udstrakte magtbeføjelser til ledere. I denne sag har der aldrig været tale om at bruge ytringsfriheden til injurier eller ærekrænkelser, men snarere at en sagkyndig ville skabe offentlig debat om et vigtigt emne.

Her kan den øverste ledelse i øvrigt udmærkede holdning til den frie akademiske debat imidlertid realitetstestes. Hvordan forholdt universitetets øverste ledelse sig til denne principielle sag om de ansattes frihed til at skabe og deltage i den akademiske debat? Dette afslører en interessant meningsudveksling i universitetets avis CAMPUS: Prorektor Søren Frandsen har ytret sig på denne måde om sagen: "...ytringsfriheden kan også bruges på en så uhensigtsmæssig måde, at det kan få konsekvenser, *uden at disse konsekvenser på forhånd er nedfældet i regler og love*" (CAMPUS, nr. 5, s. 4) (vores kursivering). Her lægges op til et betydeligt element af vilkårlighed, hvor en leder kan bestemme grænserne for medarbejderes ytringsfrihed. Denne fortolkning af ytringsfriheden vil næppe holde i en retslig prøvelse. Dette standpunkt medfører et kritisk indlæg i universitetsavisen med titlen *Støtter rektoratet ytringsfriheden?* (CAMPUS, nr. 7, s. 12). Hertil svarer prorektor i samme udgave: "Jeg står fuldstændig ved det svar, jeg er citeret for..." Samtidig med at hævde at ytringsfriheden skal værnes om erklæres derefter: "Men det betyder også, at vi ikke i ytringsfrihedens navn skal bruge både egen og kollegers dyrebare arbejdstid på private undersøgelser og lignende. Det medfører bare, at den øverste ledelse bliver nødt til at skride ind med rigide regelsæt". Desuden konstaterer prorektor, at DMU-sagen er en kedelig sag uden vindere. Hertil kan kommenteres, at den sag burde have haft to vindere, nemlig den videnskabelige medarbejder samt retten til den frie akademiske debat på Aarhus Universitet. Efterfølgende kritiske debatreaktioner på dette fra en videnskabelig medarbejder og en studerende bar overskrifterne *Bruger Søren Frandsen sin ytringsfrihed "hensigtsmæssigt"?* og *Rektoratet støtter ikke ytringsfriheden!* (CAMPUS, s. 8 og s. 17).

Det kan således konkluderes, at der er skabt betydelig usikkerhed om, hvorvidt den frie akademiske debat reelt eksisterer på Aarhus Universitet. Retten til den frie akademiske debat kan og bør ikke gradbøjes.

At den frie akademiske debat er under pres begrundet med eksterne forhold, fremgår også af et internt hørings svar fra DJF. Her har man et interessant argument, der handler om den implicite afhængighed, og debat tavshed der skabes, når man er stærkt afhængig af eksterne fondsmidler (se DJF-1). Denne erfaring kommer fra en ind-fusioneret forskningsinstitution, der er direkte afhængig af og har årlange erfaringer med eksterne bevillinger. En problemstilling der er særligt interessant for Aarhus Universitet i den kommende tid, hvor den økonomiske virkelighed i stigende grad kommer til at afhænge af eksterne bevillinger, hvis den aktuelle udvikling i fordelingen af forskningsmidler videreføres.

D. Universitetsfusionerne

Tilbagemeldingerne fra de oprindelige enheder på Det Samfundsvidenskabelige Fakultet er altovervejende negative (f.eks. "Vi har absolut ikke haft indflydelse på fusionerne. Det er svært at se nogen logik i det, og det er et problem". "Jeg var tilhænger af fusioner, hvis der var undersøgelser, der kunne vise fordele for vores kerneydelser, men de er ikke lavet"). Andre bemærkninger var mere ignorante (f.eks. "Det gode er så, at man ikke rigtig mærker noget til det i noget stort omfang...". "Jeg tror, at fusionen forekommer de fleste uendelig fjern"). Flere har peget

på, at fusionerne ikke var ønskede, bl.a. ud fra holdningen, at forskere selv vælger deres faglige netværk i ind- og udland afhængig af specifikke faglige interesser. Man har ikke lyst til at få den presset ned ovenfra ud fra motiver, man ikke kender baggrunden for. Dette blev benævnt som ”absurd teater”. Flere påpegede, at fusionerne ikke har været fagligt begrundede, andre at de slører Det Samfundsvidenskabelige Fakultets identitet.

En kritik går også på, at fusionsprocessen kom ”som en tyv om natten” og har været forhastet med enten en ganske proforma inddragelse eller en ikke-inddragelse af medarbejderne. Aarhus Universitet har været for hurtigt til at gribe ministeriets udmelding om sammenlægning, praktisk talt uden anden argumentation end kvantitet, dvs. at Aarhus Universitet nu er i hele Danmark (SAM-1). Desuden ses fusionen som et eksemplarisk eksempel på den gennemgribende hierarkiske ledelsesform, som bestyrelsen og rektoratet benytter sig af. Eksempelvis blev fusionen med AU-HIH i 2006 vedtaget af rektorat og bestyrelse uden inddragelse af hverken fakultetsledelse eller institut- og centerledere. Det blev således umuligt på det fakultet - der skulle modtage og leve med den nye partner - at afveje fordele/ulemper eller blot at blive inddraget i en reel diskussion. Fusionen blev præsenteret som en færdig pakke, da beslutningen allerede forelå.

Den del af fusionen på Det samfundsvidenskabelige fakultet, der direkte berørte et institut (Psykologisk Institut), var sammenlægningen med Danmarks Pædagogiske Universitetsskole. Fusionen kan i forbindelse med dette karakteriseres med følgende stikord: Forhastet, fagligt utilstrækkeligt begrundet samt en ensidig ”top-down” beslutningsproces (SAM-1). For det første blev en hurtig høringsrunde med tilbagemelding fra Psykologisk Institut overhørt, hvilket understøttede opfattelsen af, at fusionen reelt allerede var besluttet. Man vil ikke i fremtiden acceptere, at der bruges seriøs VIP-tid på at producere noget, der bagefter ikke bliver taget alvorligt. For det andet afstedkom fusionen en voldsom stigning i den centrale administrations udgifter, som bl.a. blev hentet via SAM fra de interne institutbudgetter. For det tredje blev alle institutter ved et efterfølgende SAM fusionsseminar direkte pålagt at finde relevante samarbejdspartnere hos ”de nye”; et pålæg, som det forlød, kom ”oppefra”. Hvis ikke vi ville det, så ville det blive gjort for os. Dette er et direkte top-down indgreb i den enkelte forskers og forskergruppes suveræne ret til i forskningsfrihedens navn selv at vælge sine relevante samarbejdspartnere i ind- og udland.

Det er blevet fremhævet som kritisabelt, at en samlet evaluering af fusionerne, set fra de berørte medarbejderes side, ikke er blevet gennemført og sandsynligvis heller ikke vil blive det. Aarhus Universitets evalueringsrapport (UNI-2009) fremstår mere som en lovprisning af og en fremtidsvision for den fusion, som den selv samme ledelse besluttede og gennemførte, end som en reel evaluering. Denne opfattelse deles ikke på Det Samfundsvidenskabelige Fakultet, og ej heller på andre fakulteter, hvor nogle er klart negative, og andre peger på både muligheder og på negative effekter (f.eks. NAT-1, SUN-1-5, SAM-1).

E. Universiteternes frihedsgrader

Statsstyring ned til mindste detalje vidner om angreb på universiteternes autonomi i samfundet. I høringsrunderne har diskussionerne ofte handlet om de negative konsekvenser, som mærkes helt ned i dagligdagen, af den omfattende regelstyring og kontrol. Regeringens og folketingets *omfattende detaljstyring* reducerer her markant universitetets frihedsgrader. Ikke blot er målsætningerne i globaliseringsaftalen direkte kalkeret ned på fakultets- og institutniveau (”undervisning i verdensklasse”, ”fremragende forskning”). Metoderne til at nå målene forsøges

tillige presset ned over universiteterne med varsel om negative økonomiske konsekvenser, hvis målene ikke nås. Den økonomiske udvikling på SAM i perioden 2008-2012 viser f.eks. støt faldende indtægter, der kun kan kompenseres ved fyringer, øget "succes" med indtægter fra konkurrencebelagte strategiske projekter, eller optag af flere studerende, men ikke flere ansatte. Det skal her påpeges, at universitetets bestyrelse og øverste ledelse ikke har mobiliseret tilstrækkelig pondus til at imødegå statens og den politiske magts indgreb og værne om universitetets principielle frihed. Tiden for at gøre dette må være moden nu, hvor universitetsloven skal evalueres.

Kilder.

Aarhus Universitet

- ❑ UNI-2009. Evaluering på universitetsområdet 2009. Aarhus Universitet

Det Humanistiske fakultet

- ❑ HUM-1. Medarbejderne på Informations- og Medievidenskab
- ❑ HUM-2. Medarbejderne og studerende ved Institut for Filosofi og Idéhistorie
- ❑ HUM-3. Akademisk Råd
- ❑ HUM-4. HUMrådet (de studerendes øverste studenterpolitiske organ på HUM)

Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet

- ❑ SUN-1. Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet (sammenfatning af 2-3-4 og 5).
- ❑ SUN-2. Studienævnet ved SUN
- ❑ SUN-3. Institut for Folkesundhed (referat af samarbejdsudvalgets initiativ)
- ❑ SUN-4. Medarbejderne på Anatomisk Institut
- ❑ SUN-5. Institut for Medicinsk Mikrobiologi og Immunologi

Det Samfundsvidenskabelige Fakultet

- ❑ SAM-1. Det Psykologiske Studienævn

Det Teologiske Fakultet

- ❑ TEO-1. Lærermedlemmer af det Akademiske Råd (meget kort, henviser kun til at anbefale læsning af Det Kongelige Videnskabers Selskabs rapport *Kvalitet og styring på fremtidens universiteter*. København, 2009)

Det Naturvidenskabelige Fakultet

- ❑ NAT-1. Det Naturvidenskabelige Fakultet, Akademisk Råd samt de studerende på NAT

Det Jordbrugsvidenskabelige Fakultet

- ❑ DJF-1. Medarbejderne på DJF

Handelshøjskolen

- ❑ HAN-1. Akademisk Råd og Aftagerrådet (handler kun om fusionen)

Danmarks Pædagogiske Universitetsskole

- ❑ DPU-1. Høringssvar fra DPU

Studenterrådet

- ❑ SR-1. Høringssvar fra studenterrådet

BILAG 1

On the basis of a decision by the Danish Parliament, the Ministry of Science, Technology and Innovation has initiated an assessment of the University Act of 2003. The assessment should concentrate on the five themes:

1. The university mergers
2. The employee participation in decision-making at Danish universities
3. The free academic debate
4. The freedom of research
5. The degrees of freedom for the universities

The Academic Council of the Faculty of Social Sciences decided on 23 February 2009 to organize the assessment of the present University Act in a two-stage procedure. In the first stage, a committee¹ set up by the Academic Council invited all employees and students at the Faculty of Social Sciences to participate in a general meeting with the purpose of discussing selected issues in regard to the University Act. This meeting was held on 2 April 2009.

The committee consists of Carsten René Jørgensen and Dion Sommer, Department of Psychology; Tonny Brems Knudsen and Jørgen Dige Pedersen, Department of Political Science; Kim Sommer Jensen, School of Law; Niels Jørgen Relsted, School of Economics and Management; Vibeke Asmussen Frank, Centre for Alcohol and Drug Research; Sanne Fondsbæk, student representative; Svend Hylleberg, Dean, and Dorte Moe Jakobsen, Faculty of Social Sciences.

The agenda of the meeting was:

12.00 - 12.05: Welcome by the dean

12.05 - 1.00 p.m.: Lecture by Professor Jørgen Grønnegaard Christensen, Department of Political Science on the topic "management structure and freedom of research"

1.00 - 3.00 p.m.: Discussion of the themes "freedom of research" and "employee participation in decision-making". The discussions were organized in five groups; each group discussed both issues. Each group consisted of participants from different departments (and most departments were presented in all groups) and a group leader, i.e. a moderator, from the Academic Council. The minutes enclosed in the appendices below were written (in Danish) by a staff member from the faculty administration and approved by the moderator.

This preliminary report by the committee is based on the minutes from the group discussions. The preliminary report will form the basis for a continued debate at scheduled meetings between the committee (including the dean) and the employees at

- Department of Psychology (23 April 2009 at 10.00 a.m. - 12.00 noon)
- Department of Political Science (23 April 2009 at 2.00 p.m. - 4.00 p.m.)
- Centre for Alcohol and Drug Research

National Centre for Register-based Research

Danish Centre for Studies in Research and Research Policy (24 April 2009 at 9.00 a.m. - 11.00 a.m.)

- School of Economics and Management (27 April 2009 at 10.00 a.m. - 12.00 noon)
- School of Law (27 April 2009 at 2.00 p.m. - 4.00 p.m.)

The assessment will also be discussed at a meeting between the dean and the student organizations on 1 May 2009 and at a later meeting at the Institute of Business and Technology in Herning.

In the light of the discussions at these meetings, the committee will hereafter finalize the report by the Faculty of Social Sciences.

The preliminary report will concentrate on the two major themes discussed at the meeting on 2 April 2009, i.e. "freedom of research" and "employee participation in decision-making", but other related topics, such as "university mergers", "free academic debate" and "degrees of freedom for the universities" will be touched on. These topics will also be addressed at the coming meetings.

The minutes of the meeting on 2 April are summarized in the following sections, and the full text of the minutes (in Danish) is enclosed (appendices A-E).

